

Emlékezés az orosházi evangélikus népiskolák államosítás előtti negyedszázadára

CSIZMADIA LAJOS

AZ ISKOLÁK BELSŐ RENDJE ÉS SZOKÁSAI
A LEGNAGYOBB MAGYAR FALU KÖZOKTATÁSÁBAN

Az evangélikus népiskolák jelentősége Orosháza életében

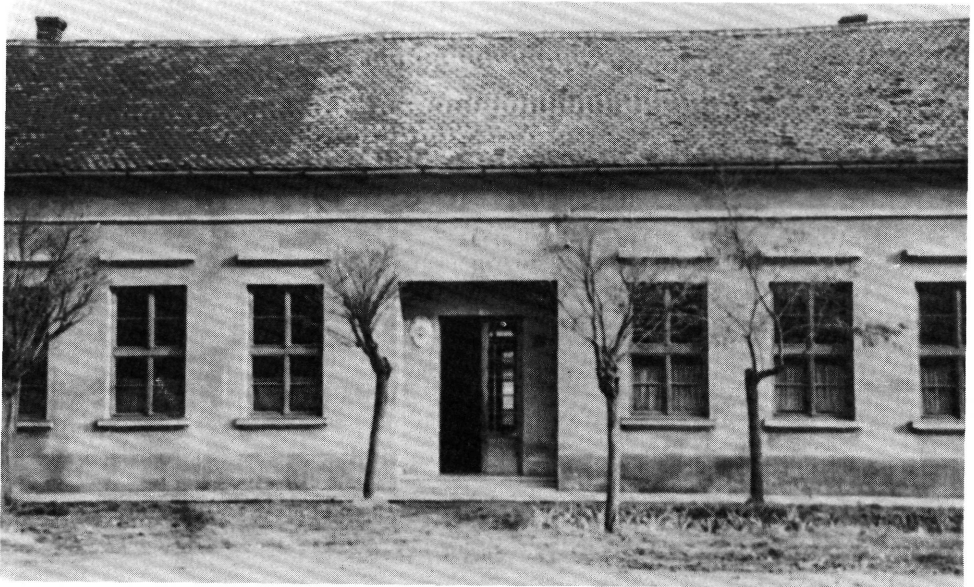
Városunk elődjének, a „legnagyobb magyar falu” életének fontos része volt az evangélikus népiskola. A középkorúak és az idősebbek ma is szívesen gondolnak rá, mint életük elindítójára, gyermekségük kedves emlékére. A felnőtt bennszülött lakosság jelentős százaléka bennük tanulta a betűvetést, az olvasást, írást, számolást, a műveltség alapelemeit. Szegényparasztok, iparosok, munkások és értelmiségiek is ezekbe az iskolákba adták gyermekeiket, amikor más lehetőségek is voltak már. Mik voltak az okai ennek?

Egyik oka kétségkívül az, hogy ez volt a község első iskolája. Vele együtt élt és növekedett. A Tolna megyei Zomba községből hitük, meggyőződésük miatt 1743-ban elűzött, új otthont kereső 30 családnyi első telepesek között ott volt *Dénes Sándor* is (papjukat: Horváth Andrást egy év múlva hívták meg a Dunántúlról), aki vállalta az áttelepülés nehézségeit és kegyetlen fáradalmait. Hivatásrét volt ez a javából! Nem csoda, hogy az utókor utcát nevezett el róla. Mint tudjuk, a tanítójuk vezetésével áttelepült kis csapat tagjai kezdetben a békéscsabai hitorsosok vendégszeretettel élvezték, és csak 1744. április 24-én tették le a falu alapját az Öreg (ma Táncsics Mihály) és a Zombai (régi nevén Megye) utcán. A szájhagyomány szerint az építés kezdetén hevenyészett sátrokban laktak, és a vásár-

Az első formájában 1878-ban épült Szalmapiaci téri (Kettőssánc téri) evangélikus népiskola, az I-II. vegyes osztály számára

Az 1884-ben egy tanteremmel épült, 1940-ben két tantermesre bővített Hajnal utcai evangélikus népiskola az I-II. vegyes osztály befogadására

A kiscsáki evangélikus népiskola 1943-ben. (Valaczkai Sándor felvétele)

Csizmadia Mihály tanító a Központi Iskolában az V. leányosztály tanulóival 1934-ben. (Hajder felv.)

helyiek – megtudván szándékukat – féltve az addig általuk használt legelőt, méne-seikkel rontottak rájuk. Lovaikat hosszú szőrökötéllal akasztották össze, azzal rángatták ki a sátrakat. Ekkor történt a néphagyomány szerint az első haláleset; egy kislány lett az áldozat. A gyászszertartást pedig Dénes Sándor tanító (úgy tetszik, lévitatanító lehetett) tartotta, osztozva a szülők fájdalmában.

A tanítás már a letelepedés évében megkezdődött, mert a helység lakossága csakhamar újabb zombai emberekkel 70 családra gyarapodott. A tanítás az első bíró, *Szalai János* Öreg utcai házában folyt, ahol templom híján az egyházi összejöveteleket is tartották.

A növekvő igényeknek megfelelően fokozatosan és ésszerűen építették ki az ősök a népi bölcsességet igazoló és jól példázó iskolahálózatot. A részben osztott I–II. osztályokat a település fő részeinek központjaiban – hogy a kicsinyeknek ne kelljen messzire menniük –: a mai *Zombai*, *Hajnal*, *Makói* (Szalmapiac tér), *Rákóczi* és a *Thék Endre* utcákban, a harmadikosokat a mai *Bajcsy-Zsilinszky* és a *Táncsics* utcában, a negyedikeseket a mai *Ady Endre* és a *Thék Endre* utcában, az ötödikeseket és hatodikosokat a *Mikszáth Kálmán* utcában, az úgynevezett *Központi iskolában* helyezték el.

Szokások az ev. iskolákban

A tanítás kezdetben délelőtt és délután folyt. Délelőtt 8–11–12-ig, délután 2–4-ig. Mikor az állami népiskolában bevezették a csak délelőtti tanítást, *Csizmadia Mihály* igazgatósága alatt az evangélikus egyház presbitériuma is engedélyezte a 8–13 óráig tartó ún. egyhuzamos tanítást. Komoly vívmány volt ez abban az időben.

A gazdasági válság arra ösztönözte az Evangélikus Nőegyletet, hogy 1930. februárjától ingyenes ebédosztással enyhítsen a nehéz helyzeten. A nyomorenyhítő mozgalom keretében a jobbmódú, főként parasztgazda családok adták össze a nyersanyagot; az ebédet a nőegyleti házban készítették el, s az egyes iskolaegységekben (osztályokban) osztották szét – osztályonként átlag 5–6 gyermek között. – Több tanuló ételhordóval jött az iskolába, hogy hazavigye az egész család számára a kapott ételt. A Nőegylet gondoskodott a szegény tanulók ruházkodásáról is. A hideg idő beállta előtt a nevelők felmérték az igényeket, összeírták a támogatásra szorulókat neveit, s azt eljuttatták az egyházi vezetőkhez, akik rendezvények és gyűjtések útján igyekeztek pótolni a kirívó hiányokat, s enyhíteni a családok gondjain.

Szép szokás volt, hogy a nevelők reggelenként *fogadták* tanítványaikat, s ezzel sikerült kiküszöbölniük a rendbontásokat, megelőzniük a fiatalos kilengéseket. Csengetés nem volt. Az emberi szó többet ért. A teremben megszólalt a harmónium. Ez volt a jel a felállásra. Elénekeltek a legutóbb tanult egyházi énekeket. Következett a tanítás előtti ima. Ez megszelídítette még a szilaj természetű gyer-

meket is. Ezt követte a beszámolás a kijelölt tanítási anyagból. Hallottuk az idősebbektől, hogyan alkalmazták a versenyszellemet: Az első padban elsőnek lenni volt a legnagyobb kitüntetés. Ha a jobbra mellette ülő jobban, szebben mondta el vagy oldotta meg a feladatot, akkor „levetette” társát, s helyet kellett cserélniük. Ezt a módszert mi már nem alkalmaztuk. Nagyon időigényes és túlhaladott volt. A gondolkodás fejlesztése és a nemes érzelem keltése többet ért. Az új anyag feldolgozására meg a gyakorlásra terelődött a figyelem. Arra, hogy értse és alkalmazni is tudja a tárgyalt gondolatokat, ismeretanyagot a gyermek. Azt, amit otthon be kell vésnie. Ezért az összefüggések felismerését lehetőleg velük végeztettük el. Az otthoni, házi feladatot is közösen beszéltük meg. Az óraközi szünetekben elengedhetetlennek tartottuk a játékot. Ebben nagy előnyt jelentett, hogy azonos korúak játszottak együtt. Ez különben természetes is volt, minthogy minden iskola (osztály) külön udvarral rendelkezett. A tanítást az utolsó óra végén imával és énekkel fejeztük be, majd az egy irányban lakókat külön-külön csoportosítva, kikísértük az iskola kapujába, s köszönéssel búcsúztunk egymástól.

A tanítóválasztás

Az evangélikus egyháznál a tanítókat választás útján alkalmazták. Az 1930/31-es tanév végén pl. három idős kartárs kérte nyugdíjaztatását. Ekkor *Fasang Árpád*, *Macher Lajos* és *Székely Béla* tanítókat választották meg.

A következő tanév telén egy fiatalember temetésén a kántori teendőket végző Adamcsok Lajos a hóviharban megfázott, s hamarosan meg is halt. Az egyházközség által meghirdetett pályázatra együtt adtam be Darvas Józseffel a pályázatomat, akivel együtt tanultam mind az orosházi polgári iskolában, mind a kiskunfélegyházi tanítóképzőben. Oklevelünket 1932-ben szereztük meg, sőt kántori vizsgát is egyidőben tettünk a szarvasi ev. tanító(nő)képzőben. Hazánkban ekkor volt mélyponton a gazdasági helyzet. *Rajtunk kívül még 15-en próbálkoztak*. A sok jelentkezőt látva, dr. Marsall állatorvos azt a javaslatot tette, hogy a képviselő-testület a helybelieket részesítse előnyben. Így maradtunk ketten riválisok. A választást 1932. aug. 7-re tűzték ki. Megkezdődött a harc a két tábor között. Nemcsak a tantestület, hanem a választók (az egyházközség választó joggal bíró polgárai) is megoszlottak. A választás vasárnapra esett, s rá az istentisztelet után került sor. Minket a keleti hajó első padjába ültettek. Ritkán voltak ilyen nagy számban a templomban.

Kálmán Rezső ig. lelkész nyitotta meg a választást. A hagyományos szokás szerint cédulát kellett húznunk, eldöntendő, melyikünk megy előbb az orgonához, s melyik éneket kell megfelelő prelúdium és postludiummal ellátva bemutatnia. Először Darvas Józsefre került sor. Neki a „Tündöklő hajnali csillag” kezdetű éneket kellett eljátszania és énekelnie. Izgalmában mind az orgonajátékot, mind az

éneket eltévesztette, úgyhogy újra kellett kezdenie mindent. Leverten jött vissza a helyére. Én a „Jer, dicsérjük Istent” kezdetű éneket húztam ki. F- dúrban volt a korálkönyvben. Szép prelúdiumot és postludiumot találtam hozzá. Mikor hiba nélkül sikerült minden, s megkönnyebbülten mentem vissza helyemre, „biztos, téged választanak meg” – súgta a fülembe. Én egyáltalán nem voltam biztos benne. Megkezdődött a személy szerinti szavazás. Cédulával. Elég hosszan tartott; ellenőrizni kellett, hogy csak a szavazólistán szereplők éljenek jogaikkal. (A szavazójog az egyházi adó befizetésének a függvénye volt). Amikor mindenki leszavazott, felbontották az urnákat, s megkezdődött a számlálás. Ez volt igazán izgalmas. Az ellenőrzés után kihirdették az eredményt: Darvas József 284, én pedig 555 szavazatot kaptam. Nem akartam hinni a fülemnek. Darvas gratulált. Nagyon sajnáltam, hogy mint jóbarátokat így hozott össze bennünket a sors. Mikor első könyve megjelent, kissé felszabadultam a belső nyomástól. Talán így volt jó; így rendelte az Isten.

A vasárnapi gyermekistentisztelet

Természetes szokás volt, hogy minden vasárnap reggel 8 órakor gyermekistentiszteleten vett részt a tanulóifjúság, akik az iskolából osztálytanítóik vezetésével vonultak a templomba, és foglalták el ott a helyüket. A nevelők a pad szélén ültek, onnan tartották szemmel tanítványaikat, éberen őrködve a fegyelem megtartásán. A hitoktató lelkész megjelenését felállva köszöntötte az ifjúság. Megszólalt az orgona, mély hatást gyakorolva a gyerekekre. Felcsendült a kijelölt ének. Csodálatos volt a csengő gyermekhang éneke.

A kezdő ének végén a lelkész a szószékről felolvasta a bibliából a gyermekeknek szánt ígét. Ezt a tanulók felállva hallgatták végig. Utána helyet foglaltak, hogy meghallgassák az igehirdetést. A lelkész érthetővé tette, a gyermeki értelem szintjére hozta a bibliai ígét, és összekapcsolta a mindennapi élettel. A gyermeki lélekkel való ilyen kapcsolat, a textus kibontása gondolkodóba ejtette, saját életükre figyelmeztette a tanulókat. Megismerték a helyes utat, észrevették saját gyöngeségüket és hibáikat, a szép emberi tulajdonságokat, a követendő eszményt. Más szóval: a beszéd önkritikára készítette, saját hibáik kijavítására serkentette őket. Nemes eszmények birtokosai lettek.

A beszéd után újra felcsendült az ének, majd megkezdődött a kivonulás. A gyerekek elcsendesedve visszamentek iskoláikba, majd onnan hazatértek.

A majális

Kedves és elmaradhatatlan esemény volt az év. népiskolákban az évenként megtartott tavaszi kirándulás. Gyopáros kiépítése, parkosítása után a községi vendéglő udvarán gyűlt össze a majálisra kivonult gyerekhad.

A kivonuláshoz a Hangya-bolt előtt, az iskola zászlaja mögött felmenő sorrendben, teli uzsonnatáskával sorakoztak fel az osztályok. A kicsiknek a szülők segítettek. Ott volt már Szokolai Sándor fúvószenekara, hogy jelt adjon a gyülekezésre és az indulásra. A kijelölt időpontban aztán elindult az ezeryi gyermekszereg. Elöl a hatodik osztályosok közül az erős zászlóvivők. Utánuk a kicsik, végül a nagyok. A hosszú gyermeksor közepén a zenekar – indulókat játszott. A járókelők sorfálat álltak a Szentesi út két oldalán, s integettek a gyermekeknek. Az akkor még kockaköves, majd a falu szélétől apróköves makadám úton haladva, a kisebbeknek bizony megerőltető volt a gyaloglás. A rendkívüli alkalom élménye azonban erőt adott nekik; no, meg a szülők is bátorították őket. Hamarosan feltűnt a cél: a virágba, zöldbe öltözött Gyopáros. A bevezető úton, mindkét oldalon oltott, óriás virágzó akácok üdvözölték a kis jövevényeket. Minden osztály létszámának megfelelő nagyságú szobát (szobákat) kapott, ahol a csomagokat, a felesleges ruhákat helyezték el. Ezekre óránkénti váltással egy-egy gyermek, vagy vállalkozó szülő vigyázott. Aztán a tanulók felsorakoztak a park gyepén, ahol a madarak és a fák óvásáról, védelméről kaptak rövid ismertetést és hozzá gyakorlati útmutatást; szakmai utasítást. Majd megkezdődött a játék, a futóverseny és a csoportos éneklés.

Eközben a községi vendéglő udvarán a fúvószenekar cigányzenekarrá alakult, s az árnyas fák alatt megindult a tánc. A szülők körülülték a teret, s táncra biztatták-bátorították gyermekeiket. Csakhamar megtelt a tánchely. Ha belefáradtak

Az orosházi evangélikus tanévület az 1937/39 tanévben. (Lampel Miklós felv.) Állnak: Orbán J., Fasang Á., Macher L., Csizmadia L., Székely B., Arató M., ülnek: Tóth L., Zoltai A., Zatykó M., Csizmadia M., Zelenka I., Szilasi Sára, Sass Á.

a táncosok, labdázni, játszani a parkba mentek. Elérkezvén az ebédidő, a társaság a pihenőszobába tért. Itt elköltötték a magukkal hozott ételeket. Többen voltak, akik a délben érkező szüleikre vártak, s a parkban lévő padokon ebédeltek.

Ebéd után pihenő jött. Majd újra felcsendült a zene, és folytatódott a táncvigalom. Aki nem szeretett táncolni, sétálhatott az öreg park hatalmas fái alatt. A gondozott utakon cukorkaárusok kínálták ínycsiklandó portékáikat. Olykor olcsóbban is adták, csakhogy minél kevesebbet vigyenek haza.

Délután gyorsan telt az idő. Mikor a játékban, táncban a gyerekek is elfáradtak, – úgy 5–6 óra tájban –, Szokolai bácsi kürtjével lefújta a táncot, s megkezdődött a készülődés. Az osztálytanítók ellenőrizték a szobákat, vigyázva arra, nehogy valaki ott hagyja holmiját. A módosabbak szülei elkérték gyermekeiket, s lovas-kocsival vitték haza őket. A többiek osztályonként felsorakozva, megindultak hazafelé. Sok szülő haladt együtt a gyerekekkel, az otthon maradók pedig vagy az utcákon, vagy a Hangya előtti indulási téren várakoztak. Így telt el egy olyan szép élményekben gazdag nap, amelynek emléke mélyen bevésődött a gyermekek lelkébe.

A tanévzáró vizsgák

Az evangélikus iskolák tanévvégi vizsgáját régi szép szokás szerint a templomban tartották. Ezeknek osztályonkénti (iskolánkénti) rendjét a körlelkész és a mindenkori igazgató állapította meg. A tanítók a tanulók útján írásban értesítették a szülőket és a hozzátartozókat az adott vizsgák időpontjáról. A vizsgáztatás *rendje*, a „beosztás” a templom ajtajára kifüggesztett táblázaton is olvasható volt. A sorrendet általában a legkisebbek kezdték, s évfolyamonként folytatták. Legutoljára a VI. osztályosok vizsgáltak. Délelőttönként 2–3 osztály vizsgázott. Szép látvány volt, amikor az ünneplőbe öltözött gyerekek virágcsokorral a kezükben bevonultak a templomba. Az oltárral szemben, a déli hajó első padso-raiban helyezkedtek el, a vizsgabizottság tagjai meg a gyermekekkel szemben, a feldíszített asztal mellett ültek. A szülőknek, ismerősöknek bőven jutott hely. A templom hűvös levegője éberén tartotta mind a szülők, mint a tanulók figyelmét. Az ünnepség egyházi énekkel kezdődött, csak azután jött a számadás – a tantárgyi ismeretek igazolása. Minden gyermek szerepelt valamivel. Élénkítésül közben-közben a kijelölt tanulók verseket szavaltak. Utoljára dalok, énekek csendültek fel, kedvessé és ünnepélyessé téve a tanévzárást. Az első osztályosok a vizsgabizottság asztala előtt felsorakozva adtak bizonyosságot olvasástechnikai jártasságukról. A vizsgák záróakkordja a Himnusz eléneklése volt. Erre a bizonyítványok kiosztása után került sor.

A templomi évzárót követően a szülők és a tanulók a közeli Mikszáth Kálmán utcai iskolában rendezett rajz- és kézimunka-kiállítást tekintették meg, ahonnan többnyire boldog meglepéssel tértek haza otthonaikba.

A járási evangélikus tanítóértekezlet

Hasznos és emlékezetes esemény volt az évenként tartott ún. járási evangélikus tanítóértekezlet. Ezekre tavasszal került sor a „járási” olyan nagyobb településein, ahol evangélikus iskolák voltak. Vagyis: Orosházán, Szarvason, Kondoroson és Tótkomlóson. Nagy érdeklődéssel vártuk mindig azt a napot, amikor összejáráshozhíttunk, s megbeszélhettük pedagógiai tapasztalatainkat és iskolai élményeinket.

Ezek az ünnepi összejövetelek mindig istentisztelettel kezdődtek az adott helység templomában. Elmélyedtünk hitünkben; megfigyeltük az énekvezér-kántortanító orgonajátékának sajátos vonásait. Jó hangulati előkészítőül szolgált ez a találkozó alkalomszerű hasznosításához. Aztán kivonultunk az emlékhelyekhez: a Kossuth szoborhoz vagy a hősi halottak emlékművéhez. Csak ezután kezdődött a szakmai tapasztalatok átadása. Ezt rendszerint valamilyen bemutató-tanítás vezette be, amelyet az óra közös pedagógiai-didaktikai elemzése, vitája követett.

A harmincas években kezdett nagyobb teret hódítani az úgynevezett Drózdya-féle módszer, amely friss szellemet, okos módszerbeli fogásokat hozott a népiskolai oktató-nevelőmunkába. Valósággal forradalmasította az iskolai életet. Emlékszem, 1934 tavaszán rám is sor került Kondoroson. Természetrajz-foglalkozást kellett levezetnem. Örömmel, ám nem kis szorongással készültem a feladatra. Nem tudtam, mire lesz képes a részemről nem ismert osztályközösség. A kiskunfélegyházi áll. tanítóképző kiváló gyakorlóiskolai tanítójától: Putnoki Jenőtől látott és elsajátított új módszer átadására törekedtem. Nem is sikertelenül. Az órát követő megbeszélés szerint az idősebb kartársakban is feléledt az új módszerek iránti érdeklődés.

A bemutató foglalkozás vitája után az állami és főhatósági rendeletek, előírások értelmezése jött. Ez az evangélikus egyházi iskolák adminisztrációs tevékenységének, ügyrendjének egységes kezelése szempontjából volt kívánatos és fontos, bár több ízben szolgált hasznos tapasztalat-átadásként egy-egy helyi kérdés körültekintő, ügyes megoldásához is.

A tárgysorozati pontok megtárgyalása után közös ebéden vettünk részt. Számomra különösen a kondorosi ebéd maradt emlékezetes. Ezt a híres csárdában rendezték, ahol megnéztük azokat a tárgyi emlékeket, melyeket a betyárok hagytak maguk után. Azt a kéményt is, amely minthogy kapcsolatban állt a földalatti folyosóval és búvóhelyekkel, jó szolgálatot tett a betyároknak a menekülés idején.

A tanítóértekezletek felmérhetetlen értékét jelentették azok a meleg barátságok, melyek a nemzetiségi és a magyar anyanyelvű kartársak között szövődtek. Nem volt nemzetiségi ellentét, nem volt rivalizálás. Bárcsak ma is hasonló érzésekkel és segíteni akarással közelítenének egymáshoz a más nyelvet beszélő emberek! A hasznosan és barátságban eltöltött nap végeztével a helybeliek kikísérték az állomásra vendégeiket, szívélyes búcsút venni tőlük.

Evangélikus néptanítók Orosházán

Dénes Sándor (1744–), Csöre János, Vitéz Mihály, Antal János, Fábri István, Folkusházi László (1797) Pintér József, Mihalik János (1784), Petrics József, Zatroch András, Lacsny László, Kovács Timotheus (1813–57), Skolka Sámuel, Tonsoris Sámuel, Graf József (1815), Raksányi Imre (1816), Paul Mihály (1820), Gottstág István (1819–1869), Lányi Sámuel 1821. Hermann Pál 1826–68, Gólián Mihály 1827–90, Balassa János 1840–41, Molitorisz (Molnay) Károly 1841–68, Kovács János 1857 Horváth János 1862–64, Harsányi Sándor 1862–79, Kovács István 1862–97, Kocsondi József 1868–1902, Rédei (Ritter) János 1865–1900, Bertalan István 1868–97, Sass István 1877–96, Podsztrelen György 1873–1911, Varga István 1878–98, Eröss Sámuel 1879–87, Csonka János 1884–1923, Polónyi Károly 1886–87, Brósz János 1886–1929, Fürst János 1896–1922, Sass Ferenc 1896–1931, Borcsiczky Károly 1896–1925, Fabriczy Pál 1896–1931, Noszlopy Elek 1897–1917, Sass János 1897–1919, Molnár Imre 1898–1931, Balás Béla 1903, Ambrózy József 1904–11, Polónyi Kálmán 1904–10, Mendöl Ernő 1900–12, Kiss Sándor 1911–1921, Stötzer Frigyes 1920–25, Jankó Bálint 1910–25, Adamcsok Lajos 1929–32, Csizmadia Mihály 1912–48, Zatykó Mihály 1912–48, Zatykó (Zoltai) András 1914–48, Zelenka István 1918–46, Sass Árpád 1921–48, Orbán János 1926–1944, Zatykó (Arató) Mihály 1926–1948, Holecska (Honti) László 1929–48, Fasang Árpád 1931–41, Macher Lajos 1931–48, Székely Béla 1931–43, Tóth László 1922–48, Csizmadia Lajos 1932–48, Jávorcek Pál 1941–48, Darók József 1943–48, Ravasz Ferenc 1945–48.

A kiscsákói ág.h.ev. tanyai iskolában

Hanczel (Henczély) Lajos 1872–73, Polónyi Károly 1874–77, Varga István 1877–78, Pandur Pál 1878–1907, Dobozi Jenő 1907–12, Baranyai Géza 1912–29, Darók József 1928, Kovács János 1930–, Szabó Gyula, Györe József 1945–48.

AKIKKEL OSZTÁLYTANÍTÓKÉNT EGY TANTESTÜLETBEN DOLGOZTAM

Életrajzi vázlatok

Tóth László 1895. március 9-én született Orosházán. Apja Tóth János ács, anyja Dömötör Ida varrónő, kik 1905-ben kivándoroltak Amerikába, rokonokra bízva három gyermeküket: a 10 éves Lászlót, a nyolc éves Idát és a négy éves Jolánt.

László az egyik nagybátyjához – keresztapjához – a neves orosházi lakatosmes-

terhez: Tóth Sándorhoz került, ki egyben gyámja is lett. Tőle járta ki a polgári iskola négy osztályát. A tanév végeztével, tartása fejében, a műhelyben kellett dolgoznia az inasokkal. Tóth Sándor mindenképpen valamilyen iparost kívánt nevelni belőle. Amikor befejezte a polgárit, rövid ideig kipróbáltatta vele a szobafestő, a bádogos, az órás és asztalosinaságot is, de egyik szakma sem tetszett neki. Tanító akart lenni. Erről meg nagybátyja nem akart hallani. Végül elküldte egy nagyszénási rokonához. Ez meg mészáros, majd juhászt szeretett volna faragni belőle. Már 1909. szeptembere volt, s megkezdődött a tanév. Ekkor a nyáját rábízta az egyik barátjára, és beszökött Nagy Lajos orosházi polgári iskolai igazgatóhoz, aki levelet írt érdekében a szarvasi evangélikus tanítóképzőbe. Hamarosan megjött a válasz: felvették félingyenesnek. Négy kemény év következett. Szülei nem számíthatott, rokonai sem támogatták. Ő azonban kitartott elhatározása mellett; szorgalmasan tanult, és tanítványokat vállalt. Igyekezett ösztöndíjat szerezni, hogy a szállását, étkezését, ruházatát és a tanulás költségeit fedezni tudja.

1913-ban kapta meg elemi népiskolai tanítói oklevelét. A nyári hónapokban gróf Károlyi Mihály józsefszállási uradalmában volt cséplési ellenőr, majd 1913. október 1-én az orosházi HosszúSORI tanyai iskolához nevezték ki segédtanítónak. 96 gyermeket tanított egy tanteremben – I–VI. osztályos korúakat. Szeretett tanítani, szerette a gyermekeket, s a szülők is szerették őt. 1914. január elsejétől az orosházi Aradi úti külterületi állami elemi iskolába helyezték. Itt „csak” 54 gyermeket tanított, mind a hat osztályt együtt. 1914. március 28-án megválasztották a szentetornyai községi iskola rendes tanítójává. Közben kitört a világháború, s augusztusban bevonult katonának. Decemberben indult a harctérre. Megsebesült. Kijevbe, majd Kazanyba jutott. 1915-ben orosz hadifogságba esett. 853 barakktársa közül 48-an jöttek haza, 1918 májusában. Augusztusban házasságot kötött Démusz Terézzel. 1919-ben született Lenke, 1921-ben Klára lányuk. Időközben két húga is kiment Amerikába. 1918. decemberétől folytatta a tanítást Szentetornyán. 1922. októberében megválasztották Orosházán az evangélikus egyház kántortanítójának. 1922–27-ig az ötödik fiúosztályt tanította 70–80-as létszámmal az ún. Központi iskolában, a Meszes-kisközben. Leghosszabb ideig, 1927–49-ig, a Hajnal utcai iskolában tanította az I–II. vegyesosztályt. Munkás életének első fejezete ekkor lezárult. 1950. január 1-én nyugdíjazták. Nem engedték tovább tanítani, mert vallásos szellemben nevelte a gyermekeket.

Tanítói pályája mellett 1926-ban az egyház jegyzőjévé választották. Ezt a tisztséget egészen 1970-ig viselte. Ugyancsak hosszú évtizedekig – 1931–1974-ig – bibliakör-vezető volt. Az egyház pénztárosi teendőit 1952–1975-ig látta el. 1926-ban gazdasági szaktanítói, 1928-ban leventeoktatói tanfolyamot végzett. 1929-ben a Keresztyén Ifjúsági Egyesület (KIE) vezetőkonferenciáján vett részt, majd 1931-ben megalakította a helyi csoportot. Ugyanezen évben az Evangéli-

kus Nőegylet pénztárosa lett, s e tisztséget 1948-ig – főtítkárrá választásáig – töltötte be.

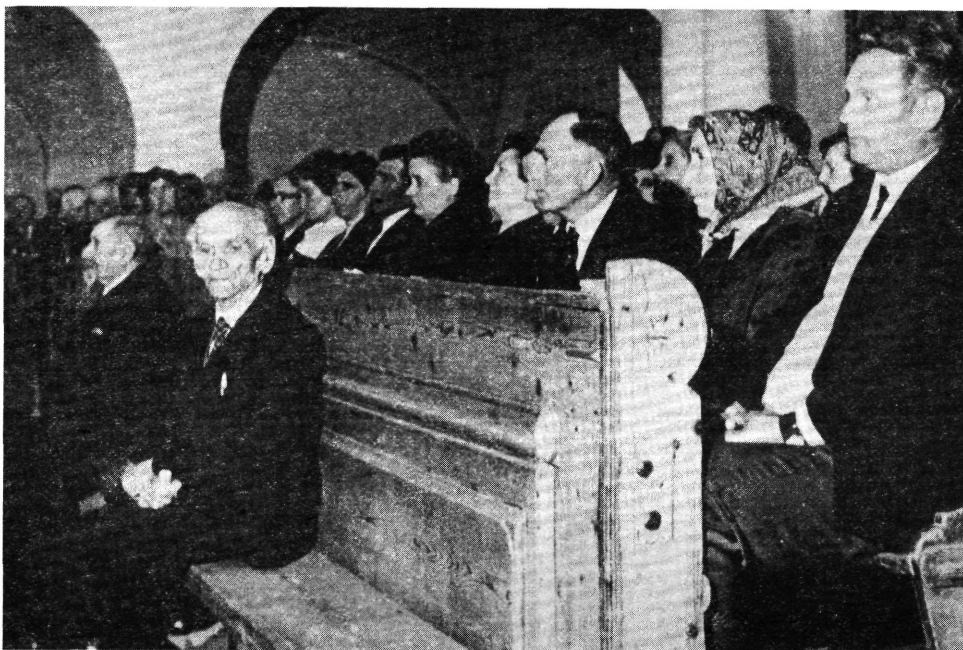
Életét a katonaság is végigkísérte. Az első világháború évei után 1939-ben 2 hónapra, 1940-ben három, 1941-ben hat hónapra hívták be szolgálattételre. 1942-ben a teljes évet Lengyelországban töltötte. 1943-ban hat hónapon át Ukrajnában katonáskodott. Itthonléte alatt az elemi népiskolában és a népfőiskolában dolgozott; 1943. decemberében a Nagytarcsai Evangélikus Népfőiskola igazgatójaként tevékenykedett.

1944. október 4-től 1945. május 28-ig ismét katona volt; közben a németországi Riesaban, pontosan 50 éves korában kilyukadt a gyomra, és sikeresen megoperálták. Utána még 3 éven át tanított a Hajnal utcán, majd 1949. szeptember elsejétől áthelyezték a Vörösmarty utcai általános iskolába. Bement Dumitrás Mihály polgármesterhez, s megkérdezte, mi a kifogás ellene. Itt most érdemes idézni Tóth László 1973-ban írt „Az életem eseményei” című feljegyzéseiből. „Dumitrás azt mondotta, csak az a kifogás, hogy a gyermekeket imádkozni tanítom. Demokrácia van; Isten nincs! Tehát imádkoztatni sem lehet a gyermekeket. Ezért igazgatói felügyelet alá helyeznek. Én a következőket feleltem: Mihály! Ön kommunista, Lenint és Sztálint követi, és hozzájuk mindenben hű akar lenni. Hát én keresztyén vagyok. Hiszem Istent, hiszek az én Jézusomban, aki meghalt értem a kereszten. Hát el tudja képzelni, hogy én nem leszek hű az én Istenemhez és Jézusomhoz!? Mivel az iskolából kitiltották az imádságot, én többet az iskola küszöbét át nem lépek.” (Tudnivaló, hogy Dumitrás Mihály öccsét, Darvas Józsefet ő indította el az értelmiségi pályán, bejuttatva a tanítóképzőbe!)

Ezzel kezdődött életének másik fontos korszaka – főállású kántor lett az ev. egyházban. A főkántor Macher Lajos volt, aki nemsokára az egyház gyenge anyagi helyzete miatt lemondott. 1953-tól Tóth László az orosházi evang. egyház mindenese lett: kántor, jegyző, pénztáros, gondnok, énekkar-vezető, számvevő egyszemélyben. 1955-ben leánya: Lenke lett a segédkántor mellette, s ettől kezdve közösen végezték az egyházi szolgálatokat. Egészen 1975-ig járt be naponta az egyházhoz. Ekkor ereje és teherbíró-képessége fogyni kezdett. Közben 1963-ban átvette az arany, 73-ban a gyémánt, 78-ban a vas, 1983-ban a rubin-diplomát.

1976-tól kezdve már többet betegeskedett. 1979-ben meghalt a felesége, s ketten maradtak Lenke leányával. Amikor 1982-ben Klára leányának a férje, Kovács Béla szarvasi gimnáziumi tanár is meghalt, másik leánya is hazaköltözött. Mindvégig lányai, unokái, dédunokái szeretetétől körülvéve élt a Székács József utca 6. szám alatti házában. Hosszú szenvedés után halt meg a kórházban. Temetésén több száz hittestvére, tanítványa, ismerőse és tisztelője vett részt, és róttá le kegyeletét.

Csizmadia Mihály 1890-ben született Orosházán egyszerű parasztcsaládból. Elemi iskolában először Pandur Pál ev. lévitatanító oktatta, akit igen sokszor emlegetett meleg szeretettel. Majd beköltöztek Orosházára, ahol Kocsondi József vette át tanítását. Utána az akkor megnyílt kísérleti V–VI. osztályba, a polgári fiúiskolába került. Ennek elvégzése után iratkozott be a Szarvasi Evangélikus Tanítóképzőbe, ahol 1910-ben tanítói oklevelet nyert. Először egy Balaton melletti kis faluban: Szepezden kapott állást. Haza, Orosházára 1912-ben kántortanítói minőségben jött vissza. 1932-ben az evangélikus népiskola igazgatójává választották. Ekkor az egyházmegyei tanítóegyesület alelnöke és az egyházmegyei törvényszék tagja lett. Apósa – feleségének, Soós Juliannának édesapja – géplakatos volt, aki vejét a géplakatos-mesterségre is kitanította. Cséplőgépe volt, és tanító-vejének munkakönyvet váltva, a nyári szünetben az egyik cséplőgépét is reá bízta. Jutalmul a Kossuth és Lehel utca sarkán szép lakóházat építtetett számukra. Két leánya – Olga és Ella – felsőfokú végzettséget szereztek. Felesége korán meghalt, s őt kisebbik leánya: Ella vette magához, s Szegedre vitte. Innen sokszor átjött Orosházára. Itt volt 1969-ben a város újratelepülésének 225. évfordulóján, amikor sok tanítványa köszöntötte boldog örömmel. 1983 telén hunyt el, s a Felvégi-temető családi sírboltjába temették felesége mellé.

Az előtérben az első padban Csizmadia Mihály volt igazgató-tanító 79 évesen az evangélikus templomban 1969-ben, a városalapítás 225. évfordulóján

Zatykó Mihály kortársa volt Csizmadia Mihálynak – 1890-ben született Orosházán iparos családból. Elemi iskoláit az ev. népiskolában végezte kitűnő eredménnyel, majd az orosházi polgári iskolába került. Itt is jó tanuló volt, s ezért szorgalmas és törekvő szülei a Szarvasi Evangélikus Tanítóképzőbe adták, ahol kántortanítói oklevelet szerzett. Magabiztos öntudattal, nagy elhivatottsággal indult el a nevelői pályán. Először a Thék Endre utcában, az akkor még meglévő I–II. osztályban kapott állást, majd a IV. leányosztályt vezette ugyanott, egészen a nyugdíjazásáig; nagy hozzáértéssel és szeretetteljes szigorral. A gyengén tanuló gyermekeket tanítás után visszatartotta, vagy délután berendelte, és külön foglalkozott velük, mindaddig, míg a soron lévő tananyagot el nem sajátították.

Zatykó Mihály tanító frontharcos egyenruhában az 1930-as években

Az első világháborúban orosz hadifogságba esett. A krasznojárszki fogolytáborban együtt raboskodott Gyóni (Áchim) Gázával, akinek Przemyslben 1914-ben kiadott Lengyel mezőkön, tábornüz mellett c. füzetét és a temetéséről készített fényképét sokáig őrizte.

Felesége, Balázs Ilonka segítségével megszervezte a helyi Gyöngyös Bokréta „ifjúsági mozgalmat”. Kiválogatták a jó mozgású, énekelni tudó lányokat, s velük a kijelölt délutánonként foglalkozva, népi táncokat gyakoroltattak. Ezeket díszes magyaros ruhába öltözve, énekelve adták elő. Szép sikerrel szerepeltek

mindig a tornaünnepélyeken és a különféle ünnepi rendezvényeken, országos táncversenyeken. (Ezért kapta a megkülönböztető Táncos-Zatykó nevet!) Az egyik budapesti kirándulásuk alkalmával az Országház kupolacsarnokában is bemutatták tudásukat. Szereplésükkel méltán szereztek dicsőséget az orosházi iskolának. Produkciójukat a Békés megyei tanfelügyelőség is dicséretben részesítette. Ugyanakkor az ev. egyházi presbiterium néhány tagja kifogást emelt az iskolai táncoktatás ellen; ők azonban nem hagyták abba ez irányú tevékenységüket.

Amikor Csizmadia Mihály 1937-ben igazgatói megbízatásáról lemondott, őt nevezték ki igazgató-tanítónak. Szorosan vett munkája mellé az ún. ismétlő iskola vezetését is vállalta. Ez az oktatási intézmény azokat a gyermekeket érintette, akik már befejezték a 6. osztályt, s magasabb iskolába nem jártak. A foglalkozásokat a Központi iskolában szerda és szombat délután tartották az erre önként jelentkező tanítók. Munkájukat a község honorálta. A serdülő ifjak – 14 éves korukig – főként olvasást, írást és számolást gyakoroltak, s ezeken kívül földrajzi, természetrajzi, történelmi ismereteiket bővíthették. A Mikolay-kert melletti gyakorlókertben pl. öntözéses növénytermesztést tanultak, gyakoroltak, Zatykó Mihály vezetésével, akinek a kertészkedés kedves szórakozása volt. Korai halálát valószínűleg nagy idegi és fizikai megterhelése okozta. Felesége, egyetlen gyermeke és annak családja, sok tanítványa kísérte ki utolsó útján a Felvégi-temetőbe.

Zoltai (Zatykó) András 1894. április 8-án született Orosházán iparos családban. Az elemi és polgári iskola elvégzése után az Aradi Állami Tanítóképző Intézetben 1912. július 4-én kitűnő eredménnyel végzett. Ugyanott másnap kántori képesítést nyert jeles eredménnyel. Aztán beiratkozott az állami polgári iskolai tanítóképzőbe, sőt az I. osztályt szabályszerűen el is végezte. 1914. november 15-én azonban részt vett az orosházi evangélikus egyházközségi tanítóválasztáson, és 130 érvényes szavazattal fölényes győzelmet aratott. Így megkezdett tanulmányait abbahagyta.

1914–1930-ig a Szalmapiactéri evangélikus népiskola I–II. vegyesosztályában, majd 1931–1948-ig a Rákóczi-útiban tanított. Közben megírta és Zatykó András néven 1928-ban kiadta Az Orosházi Függetlenségi és 48-as Politikai Párt Olvasókör 60 éves történetét. A hézagpótló kiadvány a Demarsik Nyomdában jelent meg. Eredeti nevét 1933. nov. 16-i dátummal a belügyminiszter Zoltaira változtatta.

Egész működése alatt első–második osztályt tanított, s ennek a feladatnak kiváló mestere volt. 1926. aug. 10-én Szegeden iparostanonc-iskolai közismereti tanfolyamot végzett dicséretes eredménnyel, s előbb az orosházi iparostanonc iskola oktatója, majd igazgatóhelyettese, végül Holeczka Gyula halála után igazgatója lett.

Hosszú, tevékeny élete alatt 1964-ben arany, 1974-ben gyémánt, 1977-ben vasdiplomával tüntették ki. Felesége halála után fiához: dr. Zoltai Zoltán főorvoshoz, Szentesre költözött. 95 éves volt, amikor csendesen elhunyt. Orosházán az Alvégi-temetőben helyezték örök nyugalomra a felesége mellé.

Zelenka István 1887-ben született. Édesapja bognár volt a közeli Geiszt Gáspár-féle uradalomban. Anyja Csmela Julianna. Amikor szülei anyagilag megerősödtek, Orosháza közelében boltot nyitottak. Ezzel lehetőség nyílt arra, hogy fiukat taníttassák. Így került a Szarvasi Evangélikus Tanítóképzőbe. Ott kapott elhelyezést, míg étkezni sorkosztra jószívű családokhoz járt. Lelkes pártfogóra lelt egy öreg tanárban, akinek délutánoként felolvasott.

Sikeres képesítés után Szentetornyán az ún. Eötvös iskolában kezdett tanítani. Ekkor nősült meg – felesége Nyári Erzsébet lett. Házasságukból három leány és egy fiúgyermek született.

Szentetornyáról választás útján került Orosházára, az evangélikus népiskolába. Kezdetben apósa házában lakott, majd a Zombai utcai iskola lakásában. Ott tanított 1926–30-ig. Sass Ferenc halála után a Táncsics Mihály utcai iskolába helyezték át.

Az orosz bevonulás közeledtével Gyuláról leányának, Erzsébetnek a Dunántúlra való átköltöztetésében segített. A megszállást Zalaegerszegen vészelte át, míg családja többi tagjai a Táncsics utcai lakásban éltek át a súlyos napokat. Csak nehéz körülmények között tudott hazajönni. 1944-től 1946-ig ő lett az evangélikus iskolák igazgatója és az egyházközség számvevője, jegyzője. Mikor 1946-ban az ev. iskolák általános iskolákká lettek, és Frenyó László gimnáziumi tanár vette át az igazgatást, nyugalomba vonult, és az örökölt Szent István úti lakásba költözött családjával. Felesége elvesztése után, hamarosan (1975) ő is elhunyt, s a Felvégi-temetőben helyezték örök nyugalomra.

Szilasi Sárika községi piacrendező-ellenőr leánya volt. Kistemplom utcai nád-fedelese házukban, kertjükben mindig példás rend uralkodott. Bátyjával, ki géplakatos mesterember volt, szülei halála után is nagy egyetértésben élt.

Szilasi Sárika nem kapott végleges állást Orosházán a gazdasági válság idején. Az evangélikus egyház képviselőtestülete és presbiteriuma segített rajta azzal, hogy minden tanév elején újra és újra megbízta a női kézimunka tanításával, valamint a beteg tanítók helyettesítésével. Mindkét munkaköri feladatát lelkiismeretesen látta el.

Tanév végén a kézimunkákból nagyszerű kiállításokat rendezett. A kiállítás helye a Mikszáth Kálmán utcai iskola VI. leányosztályának terme volt, szemben a bejárati ajtóval. A terem ablak felőli részén kaptak helyet a leányok által készített, szépen, ízlésesen elhelyezett kézimunkák: hímzések, horgolások, keresztsze-

mes díszpárnák, terítők, a másik oldalon a fiúk-készítette papír-, agyag- és famunkák. A templomi vizsgák végeztével számos szülő és érdeklődő látogatta meg a kiállítást és gyönyörködött el a gazdag anyagban. A kiállítás a vizsgaidőszak végéig volt nyitva, s annak felügyeletét Szilasi Sárika nagy körültekintéssel és buzgósággal látta el.

Az államosítás után a Pesti úti általános iskolába került. Ez az I. sz. általános iskola egysége volt. Innen ment nyugdíjba is.

Sass Árpád. A Sass család tagjai szinte predesztináltak voltak a pedagógiai pályára. Ez fokozottan igaz volt az 1898 februárjában született Sass Árpádra. Édesapja: Sass Ferenc 1896–1931-ig tanított az orosházi ev. népiskolában. Fiát, a nagyszerű adottságokkal rendelkező Árpádot is – az elemi és a polgári iskola elvégzése után – a budai tanítóképzőbe küldte. Akkor még 4 éves volt a képzés. Fia minden erejét megfeszítve, lelkiismeretesen tanult, és jeles eredménnyel végzett. Kiváló rajzoló lévén, megpróbálkozott a Képzőművészeti Főiskolával is, terve azonban a sok jelentkező miatt nem válhatott valóra. Hazajött Orosházára, ahol 1921-ben megválasztották evangélikus tanítónak.

Először a Bajcsy-Zsilinszky utcai 3. osztályosokat bízták rá. Kántori teendőit mindvégig magas minőségi fokon végezte. Abszolút hallása erre különösen alkalmassá tette. Ambíciózus orgonista volt. Szorgalmasan készült minden szolgálatára. Mély hangja betöltötte a templomot. A zene egyéb területein is képezte magát. Mikor megalakult az Orosházi Filharmonikus Társaság, őt kérték fel annak vezetésére. Ő lett az Orosházi Dalegylet karnagya is, amely több országos versenyen és rendezvényen szerepelt kiemelkedő sikerrel. Ő irányította az evangélikus énekkart is, amely az evang. leányegylet és az Orosházi Dalegylet önkéntes tagjaiból alakult, és nagy ünnepeken, esküvőkön, fontos egyházi rendezvényeken, ünnepélyeken emelte a találkozók, összejövetelek hangulatát. Évenként egy alkalommal az Alföld Szálló nagytermében a zenekar és az énekkar koncertet adott. Hangversenyük a helybeli zenei élet kiemelkedő, számontartott, kedves eseménye volt. Sikereiket mindenkor telt ház jelezte.

Az államosítás után az 1. sz. Iskolába került, s innen ment nyugdíjba 1958-ban. 1972. november 28-án hunyt el. Sírja az Alvégi-temetőben van.

Orbán János 1893. október 12-én született Nagyszénáson iparos családból. Elemi iskoláit szülőfalujában végezte, a polgárit Szarvason. Jó tanuló volt. Szülei minden áldozatot meghoztak továbbtanulása érdekében. 4 év múlva Szarvason tanítói-kántortanítói oklevelet nyert. Az orosházi evang. egyházközségben 1926-ban választották meg kántortanítónak. Felesége: Csathó Eszter, Kovács István kiscsákióói lévitatanító nejének nővére lett. Házasságukból Éva nevű leányuk született. 1931-ben Molnár Imre halála után a 4. fiúosztályt tanította a Torkos Kál-

mán (mai neve Ady Endre utca) utcai iskolában. Ebben a nagy létszámú iskolában tanított 1944-ig. Egyéniségének nagy kisugárzó erejével biztosította a fegyelmet, magas fokú követelményt támasztva mind a tanulás mind a fegyelem terén. Mély vallásos meggyőződéssel oktatta a reá bízott gyermekeket. Az egyes osztályok jó hallású tanulóiból kétszólamú énekkart szervezett, s velük ünnepi alkalmakkor szép sikerrel szerepelt. Ha felkérték őket, temetéseken is énekeltek.

Jó zenei hallása és karmesteri érzéke folytán az Orosházi Petőfi Dalárda (Kiss István lemondása után) – meghívta karmesternek. A megtisztelő felkérést szívesen fogadta, s a bizalmat az 1920-as évek végén Hódmezővásárhelyen tartott országos dalosversenyen a népdal kategóriában jó helyezéssel hálálta meg. (A versenyt a város parkjában, az akkor még jó állapotban lévő Nyári Színkör épületében tartották.)

A fiatalság vallásos érzületének fokozására Tóth Lászlóval és Fasang Árpáddal együtt 1931-ben megalapították a helybeli Evangélikus Keresztény Ifjúsági Egyesületet, az EKIE-t, amely először a Hajnal utcai ev. iskolában működött, és hamarosan népes csoportot alkotott. Imaesteket, zenekart szerveztek. Főtitkára Tóth László lett. A rohamosan növekedő létszámú egyesület zavartalan működése új, tágasabb elhelyezést kívánt, s ezért a Székács József utcába költözött át, hol népfőiskolát és árvaházat is alapítottak. Ennek igazgatásával Orbán Jánost bízták meg.

1944-ben a szovjet csapatok közeledtével, Tóth Lászlóval együtt – a kiadott rendelkezésre – katonai szolgálatra vonult be. Orosz fogságba került, s többek állítása szerint a romániai Focsaniba, a rossz emlékű fogolytáborba vitték, ahol – mint sok ezren – ragályos betegségben halt meg. Csizmadia Mihály 1979. december 2-án kelt levelében írta, hogy temetésén Marschall (Márton) József tanító is ott volt. Ez azonban nem bizonyos. Az viszont már elfogadhatóbb, hogy őt (akár a többi halottat) sem tették koporsóba.

Arató Mihály az orosházi evangélikus iskola testületének egyik legérdekesebb tagja, roppant agilis, örökmozgó képviselője volt. Iparos családból származott. 1900-ban született. Már gyermekkorában kitűnt éles gondolkodásával és példás szorgalmával. Elemi iskoláit az evangélikus népiskolában kitűnő eredménnyel végezte. Utána a polgári iskola tanárai is felfigyeltek nem mindennapi adottságára, s továbbtanulásra buzdították. Szerencséjére a tanítóképző elvégzése nem jelentett nagy anyagi megterhelést szüleinek. A várakozásnak teljes mértékben megfelelt itt is, s a képzőt kitűnő eredménnyel végezte el.

Először egy Balaton-parti kis faluban kapott állást. Rá egy évre választották meg szülőfalujában kántortanítónak. Nem csalódtak benne. Munkáját kellő szigorral és jó pedagógiai érzékkel végezte. Tanított az ötödik fiúosztályban a Mikszáth K. utcai iskolában, majd a Komlói úti harmadik osztályban.

Az ő kezdeményezésére alapította meg az egyházközség vezetősége az Oroszázi Evangélikus Élet című folyóiratot, amelynek felelős kiadója ő – ifj. Zatykó Mihály – volt 1934. májusától 1936. január 30-ig. A megközelítőleg havonként megjelenő egyházi-társadalmi-hitvédelmi lapnak olykor nemcsak a kiadását és nyomását végezte, hanem a szerkesztését is. A laphoz kézi sokszorosítót vett, és saját kezűleg állította elő azt több száz példányban. Többnyire a Központi iskola tanári szobájában dolgozott. Másik értékes vállalkozása az iskolában tanított ev. egyházi énekek kottájának és szövegének a sokszorosítása volt. Hasznos segédlet volt ez mind az ev. tanítók, mind a hitoktatók és a tanulók számára. Saját könyvtárával az ev. iskola nevelői könyvtárának az állományát gyarapította.

A különféle egyházi összejöveteleken, pedagógus értekezleteken bátran nyilvánított véleményt. Jó vitázó készséggel rendelkezett. A rendellenességeket, hibákat nyíltan feltárta. Harmincéves elmúlt, amikor családot alapított – Gabnai Juliannát vette feleségül. Két gyermekük született. Balázs fia 1956-ban Dániába ment, ahol egykor jó élményekben gazdag szervezett üdülésen vett részt, ám most a dánok nem fogadták hasonló szeretettel. Állítólag vasúti szerencsétlenség áldozata lett. Ekkor már apja sem élt, 1950-ben tüdőrák vitte sírba. Korai elvesztése családjának gyógyíthatatlan sebet okozott.

Honti László Békéscsabán született; eredeti neve Holecska László volt. Nevét a 20-as években magyarosította meg. Orosházára 1929-ben került evangélikus tanítónak. Özvegy édesanyjával és öccsével költözött ide, ahol a Mikszáth utcai iskolában a 6. leányosztály tanításával bízták meg. Jó modorával, sokoldalú érdeklődésével hamar megnyerte tanítványai bizalmát és ragaszkodását. Nevelői tevékenysége alatt mindvégig a hatodik leányosztályban tanított.

Nugdijas kartársának: Borcsiczky Károlynak leányával, Máriával kötött házasságot, kivel először a Csendes utcában bérlakásban lakott. 1932-ben súlyos veseműtéten esett át, s hosszú időn át volt kényszerű betegszabadságon. Ekkor Szilasi Sárika kézimunka tanítónő helyettesítette. Amint orvosai megengedték, azonnal munkába állt. Teljes felépüléséig (fél veséjét távolították el!) kartársai felváltva látták el a kántori szolgálatokat.

Később a szülők segítségével az Ond utcában takaros házat építettek, s mikor elkészült, átköltöztek. A háború közeledtével nyugatra menekültek. Mire hazatértek, házukat az új rendőrkapitány saját családja számára lefoglalta és igénybe vette. Ekkor felesége szüleinek Thék Endre utcai házába költöztek. Tanítói tevékenységét újra a hatodik osztályos leányok oktatásával folytatta, s itt tanított egészen az iskolák államosításáig.

Az átszervezéssel az I.számú iskola állományába került, és éneket, helyettesítőként egészségtant tanított. Munkája nagyon igénybe vette a szívét, s kezelésre a balatonfüredi szív-kórházba utalták. Úgy érezte, szépen gyógyul, sőt már közeli

hazameneteléről tudatta feleségét. Sajnos, tévedett. Bizakodó levelével szinte egy időben érkezett meg a váratlan halálát tudató komor távirat. Holttestét a család hazahozatta, s az Alvégi-temetőben Kodi Márton volt ref. lelkész (feleségének nagyapja) sírjába temették.

Fasang Árpád 1912-ben született Krakkóban. Édesapja Fasang Gyula vasöntő, anyja Svidinszki Antónia. Lengyelországból Miskolcra jöttek, ahol apja a Diósgyőri Vasöntő Művekben dolgozott. Árpád a Miskolci Evangélikus Tanítóképzőben végzett kitűnő eredménnyel. 1931-ben – apja korai halálával – reá várt a családfenntartó kötelesség. Ebben az évben három idős evangélikus kántortanító vonult Orosházán nyugdíjba. Az egyházközség által meghirdetett 3 állásra ő is beadta pályázatát. Kitűnő eredménye folytán a helybeliek mellett (Székely Béla, Macher Lajos) nagyszerű orgonajátéka és próbaéneklése alapján ráesett a választás. Édesanyjával és nővérével költözött le Orosházára a Zombai utcai evangélikus iskola tanítói lakásába. Egyhamar megkedveltette magát, s nagy népszerűsége tett szert a szülők, a hívek és a zenekedvelők körében. Tanítói munkáját példaszereűen végezte. Sokan kívántak a „keze alá” kerülni. 1937-ben tanítványainak száma 82-re növekedett, ezért a tanév elején az osztálylétszámok arányosítását szorgalmazva, a tanulói létszám csökkentését kérte. Kérésének eleget tett az igazgatóság, s a Hajnal utcai iskolába 10, a Rákóczi utcaiba 7 tanulót helyeztek át. Így maradt 65 diákja. Orgonajátékának tovább tökéletesítése végett zongorájára pedálsort csináltatott, hogy a szabályos pedáljátékot is gyakorolhassa.

Beiratkozott a Liszt Ferenc Zeneművészeti Akadémia zeneszerzői tanszakára. Vaszy Viktor növendéke lett, aki évek múltán is elismerően emlékezett rá. Kiváló eredménnyel végzett. Vállalta a Petőfi Sándor Kórus vezetését, s szép sikereket ért el vele. Bekapcsolódott a Tóth László vezette Evangélikus Keresztyén Ifjúsági Egyesület munkájába is. 1941-ben meghívták a Szarvasi Evangélikus Tanítóképző tanárává és igazgatójává, majd onnan a soproni, később a győri zeneművészeti iskolába. Darvas József hívására a minisztérium zenei ügyosztályának, majd a Magyar Rádió Zenei Főosztályának a vezetője, utóbb a budapesti Bartók Béla Zeneművészeti Szakközépiskola igazgatójává lett. Innen ment nyugállományba.

Sokat tett hazánk zenei életének minőségi fejlesztéséért. A filharmonikus zenekarok vidéki fellépésein gyakran tartott világos okfejtésű, ismeretgazdagító, bevezető előadásokat. Orosházára, első sikereinek színhelyére sokszor és szívesen jött el. Felesége: Orbán Éva, Orbán János volt orosházi ev. tanító leánya. Három fia szintén a zenei pályán működik. Kezdetben a Fasang-trió néven együtt szerepeltek. Amikor azonban az egyik fia megnősült, és külföldre távozott, az együttes is megszűnt. 1993-ban Göncz Árpád köztársasági elnök, életműve elismerésül, a Magyar Köztársasági Érdemrend Tisztikeresztjével tüntette ki. 1994-ben a „Békés Megyéért” kitüntető díjjal ismerte el a megyei közgyűlés.

Macher Lajos 1911. szeptember 22-én született tanítói családból. Az elemi és polgári iskola elvégzése után a Soproni Evangélikus Tanítóképzőbe került. Ott kapott 1931. júniusában tanítói és kántori oklevelet. Még ez év nyarán Orosházára választották meg, s a hatodik osztály tanítását bízták rá. Később a Kettős-sánctéri (Szalmapiac téri) iskola I-II. osztályát vezette. Katonaideje alatt Nagy Gyula helyettesítette. Sorkatonai szolgálatának letöltése után eredeti munkahelyére tért vissza. Részt vett a második világháborúban is, mint tart. hadnagy.

1954-ben Hódmezővásárhelyre költözött; ott is második osztályosokat tanított. Az 1956-os forradalomban való részvétele miatt állásától megfosztották, és a szegedi megyeház építésénél dolgozott mint vasbeton-szerelő. Később visszajött Orosházára, és kántorságot vállalt az evangélikus egyháznál. Egy ideig a Petőfi Dalárdának is karnagya volt. A reáltárgyak fokozott gyakorlati oktatása idején mezőgazdasági gyakorlatból 4 éves tanfolyamot végzett, és tanári diplomát szerzett 1965. július 15-én. Ekkor a Városi Művelődési Osztály megbízásából a gyakorlati foglalkozáshoz szükséges eszközöket előkészítő műhely vezetője lett, s az Orosházi Kisegítő Iskola állományába került.

1975. szeptember 10-én ment nyugdíjba, kántori tevékenységet azonban még ezután is végzett.

Első házasságából született fia zenei pályát választott, s a Zeneművészeti Főiskola elvégzése után az Operaházban kapott alkalmazást. Jelenleg Németországban él családjával együtt.

Apja, a váratlan fordulatokban gazdag életpályát befutó Macher Lajos 1982-ben tért örök nyugalomra. Sírja az orosházi Alvégi-temetőben van.

Székely Béla 1912. február 7-én született Orosházán. A kisparaszti Szikora-Dani családból származott. Édesanyjától, a Pesti út mellett lévő Dani tanyából járt az ev. egyházi elemi, majd polgári iskolába a már kis korában is erős, erőteljes gyerek. Innen küldte a család a Kiskunfélegyházi Tanítóképzőbe, ahol nemcsak kivételes erejével, hanem sokoldalú érdeklődésével, nyíltszívűségével, forrongó igazságszeretetével lepte meg tanárait, iskolatársait. Túllátott a szűken vett tananyagban – a magyarság sorskérdései érdekelték. Írással is próbálkozott, néhány verse, novellája meg is jelent nyomtatásban. Amikor végzett, Macher Lajossal és Fasang Árpáddal együtt megválasztották Orosházán ev. tanítónak. A Katona utcai iskolába kapott beosztást. Ide költözött édesanyjával, aki sokat segített neki a beiskolázásnál. Az elnéptelenedett iskola felvirágzott; alig fértek a tanterembe az első és második osztályos tanulók. Tíz évig tanított Orosházán, közben letöltötte a katonaidéjét. Sokoldalú érdeklődését igazolja, hogy tudatosan tanult nyelveket. Évekig együtt tanultuk például a franciát, de foglalkozott német és orosz nyelvvel is. 1941-ig tanított Orosházán. Közben lumbago-ban súlyosan megbetegedett, és a hévízi szanatóriumban gyógyították. Itt ismerkedett meg egy fiatal

budapesti orvosnővel, kivel házasságot akart kötni. Ekkor beiratkozott a Fővárosi Pedagógiai Szemináriumba, s orosházi állását helyettesel töltötték be. Csak 1943-ban mondott le itteni állásáról. Első házassága nem sikerült.

Amikor kitört a második világháború, ismét behívták katonának. Szerencséje volt – a dandárparancsnokságra osztották be műszaki rajzolóknak. Kitűnő adottsága volt a rajzoláshoz. Megjárta Ukrajnát, a Szovjetunió nyugati részét, s tökéletesen elsajátította az orosz nyelvet. Hosszú szolgálat után hazajött és leszerelték. Házassága felbomlott. Megismerkedett Gógucz Irén kárpátaljai származású hivatalnoknővel, akivel 1944-ben házasságot kötött. Harmonikus családi életet éltek. Szép, egészséges leányuk és fiuk született. Közben véget ért a háború. Ekkor kezdődött szokatlan, sajátos karrierje. A Nemzeti Parasztpártba lépett be, s Esztergom megye főispánjává, majd országos rendőrkapitánnyá nevezték ki. Később – elvégezvén a Kossuth Lajos Katonai Akadémiát – dandárparancsnoknak, aztán a vezérkari főnök általános helyettesének, 1953-ban pedig vezérkari főnöknek nevezték ki.

1954-ben továbbképzésre Moszkvába a Vorosilov Katonai Akadémiára küldték. Családját is magával vitte. Itt érték az 1956-os események. Repülővel hazaküldték az ottlévő tábormakkal együtt. Nagy nyelvtudásával a Kossuth Kiadó lektora lett. Nem értett egyet az elkövetett hibákkal. Tehetetlensége felőrölte idegeit, gyötrődése szívinfarktushoz vezetett. A katonai kórházba utalták be, s állapota szemmel láthatólag javult. Magához hívatta volt kollégáját, Fasang Árpádot, akivel felidéztek a régi orosházi szép emlékeket. Meghatottan gondolt vissza szülővárosára és volt iskolájára.

Már haza akart jönni, amikor új roham érte, és 1971. január 3-án meghalt. 8-án temették. Katonai pompával kísérték utolsó útjára, a Farkasréti-temetőbe. A halál győzött. Vagy talán mégsem? „A tettek megmaradnak – valahogyan beépülnek a történelem sodrába. Függetlenül attól, hogy valaki ezeket leltárba veszi vagy sem.”

Csizmadia Lajos. 1913. január 29-én születtem Pusztaföldváron. Édesapám Csizmadia Bálint 12 gyermekes parasztszaládból, édesanyám Fodor Etel ötgyermekes iparos családból való. Amikor édesapám az első világháborúban Galíciában elesett (1915), anyámmal és testvéremmel Orosházára, a mai Móra Ferenc utca 8. számú házba költöztünk. Most is itt lakom. A kert műveléséből éltünk. Bálint bátyám ipari pályára ment, én – jó tanuló lévén – a tanítói pályát választottam. A Kiskunfélegyházi Állami Tanítóképzőben végeztem. Kántori oklevelet a Szarvasi Tanító(nő)képzőben szereztem, 1932-ben. Ugyanebben az évben – aug. 7-én – megválasztottak Orosházán ev. kántortanítónak. Többnyire a VI. fiúosztályban tanítottam.

Katonaidőm letöltése után, 1938-ban házasságot kötöttem Kocsondi Erzsébettel, két fiúgyermekünk született.

1944. április 1-jén behívtak katonának, s a 16. gyalogezred őrszázadába osztottak be. 1944. júliusában csodával határos módon megmenekültem. Hat heti betegszabadságot kaptam, és 1944. szeptember 28-án értem haza Orosházára. Október 6-án bevonultak az oroszok, november 1-jén pedig megkezdtük a tanítást az iskolákban. A negyedik osztályt bízták rám. Budapest elfoglalása után az innen származó szülők az éhezés elől ide, a rokonokhoz hozták a gyermekeiket. Két éven át átlagosan 120-as létszámú osztályt tanítottam, ám sok jó tanulóval, s ez erőt adott a nevelői munka lelkes végzéséhez. 1947–48-ban szaktanítói, 1952-ben tanári oklevelet szereztem magyar nyelv és irodalom szakon. 1957–66-ig a Szegedi Tanárképző Főiskola 1. sz. Gyakorlóiskolájában tanítottam. 1961-ben beiratkoztam a Szegedi József Attila Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karára, s ott 1967-ben jó eredménnyel szereztem magyar szakos tanári oklevelet.

1966. szeptember 1-re az orosházi József Attila Ált. Iskola igazgatójának hívtak meg. Innen mentem nyugdíjba 1973. december 31-én.

Jávorcsik Pál. 1914. május 25-én született Orosházán Jávorcsik Pál és Supkégel Erzsébet gyermekeként. A polgári iskola elvégzése után a Soproni Ev. Tanítóképzőben tanult, s itt végzett 1934. június 4-én, majd 1934. szept. 1-től 1936. október 1-ig helyettes tanítóként működött az orosházi Ev. Népiskolában. Ekkor katonai szolgálatra vonult be. Leszerelve, mivel végleges állást nem kapott

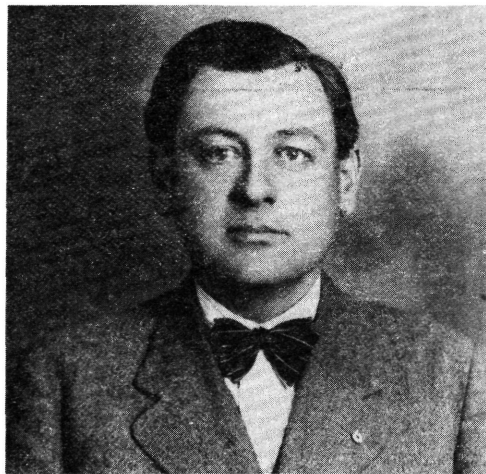
Jávorcsik Pál tanító

– továbbszolgálóként a katonaság létszámába jutott, egész 1941. szeptember 30-ig. Hadnagyi ranggal távozott a honvédség kötelékéből.

Az orosházi ev. egyház képviselő-testülete 1942. május 10-én egyhangúlag választotta meg tanítójává. Először a nagylétszámú Zombai utcai iskolában tanított első-második osztályosokat. Korszerű módszert alkalmazott. Nagy gondot fordított a begyakorlásra. Munkájának kiváló eredményességét felismerve, még a távoli Szőlő-kerületből is sok tanítványa lett. Később, családi okokból a Katona utcai iskolába helyezték át. Itt tanított az államosításig. Ekkor az Orosháza–Szentotnyai Ált. Iskola tantestületébe kapott beosztást, s itt önszántából a „cigányosztály” nevelését és oktatását végezte. Naponta kerékpárral járt munkahelyére. A töredelmes és fárasztó kijárással nagyon kikezdte egészségét. Munkaviszonya 1975. augusztus 1-jével szűnt meg. Nemsokára meg is halt; még az első nyugdíját sem vette fel.

Első házasságából született gyermeke: Béla a nagyszénási Művelődési Központ igazgatója, míg a második házasságából született Pál ipari pályán dolgozik.

Darók József. Amikor Székely Béla véglegesen lemondott orosházi állásáról, helyére az egyház képviselő-testülete a csabacsüdi ev. iskolában tanító, orosházi származású Darók Józsefet választotta meg, 1943-ban. Feleségével és fiával, Miklóssal onnan költöztek át Orosházára. Előbb a Katona utcai I–II osztályt, Arató Mihály halála után pedig a Bajcsy-Zsilinszky utcai III. osztályt bízták rá.

Darók József tanító

Az államosítás után az ev. iskolák utódintézményében, a 2. számú Általános Iskolában tevékenykedett. Nagyon kedves, egészséges humorú, szelíd egyénisége sokban hozzájárult a jó tantestületi szellem kialakításához. Tanítói munkáját hozzáértéssel és lelkesen végezte. A tanulók és a szülők ragaszkodását hamar kiérdemelte – jó összhangba tudta hozni a szeretet és a szigor eszközeit. A felsőbb ellenőrző hatóságok elismerését is elnyerte.

A tantestület fehérasztali összejövetelein ő volt a főszereplő. Éleslátásával pillanatok alatt észrevette mindannyiunk gyenge pontjait és hibáit, s ezeket okosan összegyűjtve és csokorba szedve, felolvasásával nagy tetszést aratott.

Az 1960-as években ment nyugdíjba. Hiányát a tantestület nagyon megérezte. Fia Szegeden, a Radnóti Gimnáziumban tanított biológiát. Rövid időre a Juhász Gyula Tanárképző Főiskola adjunktusa lett, majd visszatért a szeretett gimnáziumába.

Apja, nyugdíjazása után, a Dózsa György utcai társasházban: „tömeglakásban” lelt otthonra, természetesen feleségével együtt. „Ketrecbe vagyok zárva” – mondta humorosan, mikor találkoztunk.

1975-ben súlyos betegségbe esett, és még ugyanazon év szeptember 24-én elköltözött az örök hazába. Felesége nem bírta ki elvesztését, s vele távozott. Együtt temették el őket az Alvégi-temetőbe.

Ravasz Ferenc. 1923. május 30-án született Orosházán, tekintélyes kisbirtokos családból. Név szerint is ismert őse: György a „zombai honalapítók” egyik legnépszerűbb, legtiszteltebb tagja, a 30 családnyi első telepesek értelmes, okos szószólója volt. A tervszerűen gazdálkodó s újításokra fogékony család tagjai mindig jelentős szerepet töltöttek be a gyorsan fejlődő település egyházi és világi életében. 1952-ben az orosházi-gádorosi érdekeltségű földbirtokos-író, Eötvös József pl. „a két telekkel és 112 hold saját földdel” rendelkező Istvánban látta megtestesülve az okosan tervező, előrelátó, ésszerűen gazdálkodó paraszt-polgár-középparaszt eszményi típusát, Ferenc pedig, kit a kiegyezés évtizedében háromszor is bírónak választottak, az 1884-es „pusztaföldvári kincstári jószág” megvásárlásakor szerzett elévülhetetlen érdemeket. Nyugodt lélekkel állíthatjuk azt is, hogy közvetlen ősei is a minőségi mezőgazdasági árutermelés – állattenyésztés, méhészet stb. – élharcosai voltak, kiktől magasfokú szülőföldszeretetet, biztos helyzetudatot, józan gondolkodást, előrelátó tervezést, vallásos érzületet és olthatatlan munkakedvet örökölt.

Az orosházi polgári iskola jeles bizonyítványának megszerzése után szülei a Miskolci Evangélikus Tanítóképzőbe írárták be, ahol az addigiakhoz hasonlóan kitűnő minősítésű oklevelet szerzett. Nagy tudásszomjával sokszínű és gazdag általános műveltség birtokába jutott. Harmonikusan fejlett gondolkodású lévén, jártas volt mind a humán mind a reáltudományokban. Jól festett és tehetségesen

zenélt; az Orosházi Filharmonikus Társaság zenekarának tisztelt és szeretett tagja volt. Debrecenben megkezdett egyetemi pályafutását megszakította a II. világháború és a katonai szolgálat. Utánuk Orosházán a Szalmapiac téri iskolában kapott alkalmazást. Ide költözött és itt élt feleségével: Donauer Irmával és leányával, Anikóval. Közben Szegeden befejezte egyetemi tanulmányait, s az orosházi Tánacsics Mihály Gimnázium magyar–angol szakos tanára lett. Az államosítás előtt az orosházi Evangélikus Általános Iskolában is tanított angol nyelvet.

Általános iskolai tanári beosztása megszűntével el kellett hagynia szolgálati lakását, s kis családjával a Deák Ferenc utcára költöztek.

Szerette az életet és az ifjúságot. Élénk felfogású, eleven észjárású, széles látókörű, a felismert igazsághoz ragaszkodó, még teljesen ki nem forrott, kissé bohém lélek volt, ki pillanatok alatt rá tudott állni a különböző korosztályok, osztályközösségek szellemi-szemléleti hullámhosszára. Ennek folytán a foglalkozásai bensőséges hangulatúak, oldott légkörűek, és roppant élvezetesek voltak. Gondolkodni tanított. A szép, jó és igaz egységében egészséges lelkű, munkaszerető, edzett ifjakat nevelt.

Sajnos, olykor meggondolatlan és szertelen is volt. Akkor is, amikor eljött érte a halál. 1952. március 19-én – felügyelői teendőinek ellátása közben – a Diana fürdőben halálos kimenetelű gerincsérülést szenvedett, s egyheti szenvedés után 26-án meghalt. Nevelőtársai és tanítványai, szülei és hozzátartozói, barátai és ismerősei mély részvétellel vettek tőle búcsút, és kísérték el utolsó útján a Zombai utcai családi házból a Felvégi-temetőbe.

Temetése után nem sokkal született meg második leánya: Ágota. Távozása Orosháza kulturális életének, oktatásügyének fájdalmas vesztesége volt.

Györe József. Az orosházi evangélikus egyházközség egyetlen külterületi oktatási intézményének: a kiscsáki evangélikus iskolának utolsó néptanítója. 1922. június 1-jén született a város kiscsáki határrészén. Szülei földművelők voltak. A tanyavilágban ingerszegény környezet vette körül, s mély, tartós élményt a föld, a mezei munka, a természettel kemény harcot vívó tanyai ember és mindezek fölött az iskola jelentett számára. Elemi iskolai tanulmányait abban a kiscsáki iskolában kezdte, amelynek végül méltán tisztelt és szeretett nevelője lett. Itt Darók József vette fel az I. osztályba, majd néhány hónap múlva – tanítója Csabacsúdra távozásával – Kovács János örködött szellemi és erkölcsi fejlődése fölött. A IV. osztály elvégzése után szülei az orosházi polgári iskolába írták be, majd a Miskolci Evangélikus Tanítóképző diákja lett. 1941-ben itt szerzett tanítói és kántori oklevelet.

Pályáját Kárpátalján, az Ugocsa megyei Ilonokújfaluban kezdte. A kb. 1500 lelkes, többségében ruszin és német nemzetiségi – Beregszász, Nagyszöllös, Nagycsongova, Magyaromját vonzásterében lévő falu komoly kihívást és

erőpróbát jelentett számára. Más volt ez a világ, mint amit a jó gazdasági adottságú alföldi magyar tanyán megismert. Különösen 1941/42-ben. Innen vonult be katonai szolgálatra. Szerencséjére éppen Orosházára. Aztán frontra vitték és megsebesült, s orosz fogságba esett. Már 1945 kora őszen hazakerült, s azonnal állás után nézett. Megkereste az orosházi evang. iskola akkori igazgatóját: Zelenka Istvánt, aki a kiscsákói leányegyházközség meghívása alapján, az iskola-fenntartó orosházi egyház hozzájárulásával 1945. szeptember 23-án a tanyai iskola nevelőjének lévitatanítói minőségben alkalmazta. Az oktató-nevelőmunkán túl tehát egyházi teendőket is ellátott: havonta istentiszteletet tartott, sőt keresztelt és temetett is.

Az iskola ekkor még hat osztályos volt, és az első évben 110 gyermek járt az iskolába. Később, amikor Újcsákón is iskolát nyitott a város, a létszám kb. a felére csökkent.

1952-ben a Szegedi Tanárképző Főiskolán matematika–kémia tanári oklevelet szerzett. 1953-ban az Orosháza – Rákócziutcai Ált. Iskola igazgatásával bízták meg. Itt dolgozott igazgatói minőségben egészen nyugdíjba vonulásáig.

1946-ban házasságot kötött Gerencsér Erzsébettel, akiben megértő hitvesre és buzgó munkatársra lelt. Együtt készítették elő a téli tanyai rendezvényeket – ő színdarabokat tanított be, felesége népi táncra oktatta a fiatalokat. Tartalmas kultúrelvet fakadt buzgó tevékenységük nyomán. Nagyon szerették a tanyavilágot. Természetes közegük volt – otthonosan éltek benne. Életük legszebb éveit töltötték a pusztán. Mindenkit barátként szerettek, mint ahogy megbízható tanácsadóként tisztelte őket is a tanyák egyszerű népe. Házasságukból egy leánygyermek született, aki apja nyomdokán haladva, szintén pedagógusként tevékenykedik.

1988-ban 42 évi boldog házasság után nagy lelki megpróbáltatás érte – elvezítette élettársát. Azóta Zsinór utcai házában, munkába temetkezve magányosan él.

Az Orosházi Evangélikus Általános Iskola

A vallás és közoktatásügyi miniszter: Ortutay Gyula 1946-ban kiadott rendelete értelmében minden alsófokú iskola általános iskola lett. A kötelező oktatást hat osztályról nyolcra emelték.

Iskolánk az evangélikus gimnázium alsó tagozatából meg az evangélikus népiskolákból szerveződött, s az Orosházi Evangélikus Általános Iskola nevet vette fel. A munkába az itt maradt tanítókon kívül újak kapcsolódtak: *Aradi Éva, Rác István, Kálfalvy Malvin, Kerti Károly, Danóczy József, Nagy Etelka*, majd az állam által szolgálattételre beosztott *Győrös Gyula* és *dr. Takács Gyula*, volt tanfelügyelő. A nyugalomba vonuló *Zelenka István* igazgató helyébe *Frenyó László*

gimnáziumi tanár lépett. Az osztálytanításban *Arató Mihály, Darók József, Honti László, Jávorcsik Pál, Macher Lajos, Ravasz Ferenc, Sass Árpád, Tóth László, Zatykó Mihály, Zoltai András* vettek részt. A szakrendszer szerint foglalkoztatott nevelők a következők lettek: *Aradi Éva, Bor Pál*: term. tan, *Csizmadia Lajos*: magyar, testnevelés, *Csizmadia Mihály*: magyar. gazd. gyakorlat, *Elek László*: angol, *Győrös Gyula*: ének, történelem-földrajz, szabad beszélgetés, gazdasági gyakorlat, ének-kar, *Nagy Etelka*: magyar, *Kálfalvy Malvin*: földrajz, az ember élete, keresk. gyakorlat, kézimunka, *Péterfia Zoltán*: latin, *Ravasz Ferenc*: angol, *Rácz István*: latin, magyar, *Takács Gyula dr.*: számtan, *Tömböly János dr.*: történelem, *Tömöry Lajos dr.*: történelem, földrajz, szabad beszélgetés, *Zelenka Magdolna*: földrajz, természetrajz, testnevelés. Hitoktatók: *Gabányi Géza és Kajos János* (evangélikus), *Horváth Kálmán és Szalay Gyula* (református), *Séber András* (r. kath.) és *Kohn Simon* (izr.) voltak.

A szülők az Orosházi Evangélikus Általános Iskolát a gimnázium előkészítőjének gondolták, mivel ott több gimnáziumi tanár tanított. Így vélték a környék

Az Orosházi Evangélikus Általános Iskola tantestülete 1947-ben. A felső sorban balról jobbra: Bizonytalan, Győrös Gyula, Kerti Károly, Jávorcsik Pál, Kajos János, Csizmadia Lajos, Péterfia Zoltán, dr. Tömböly János. A középső sorban balról jobbra: Rácz István, Csizmadia Mihály, Darók József, Honti László, Horváth Kálmán ref. lelkész, Gabányi Géza ev. hitoktató lelkész, Tóth László, Macher Lajos, bizonytalan. Az első sorban balról jobbra: Zatykó Mihály, Arató Mihály, bizonytalan, Zelenka Magdolna, Frenyó László igazgató, Aradi Éva, Nagy Etelka, Selmeczi Pál, Séber András róm. kat. hitoktató lelkész

lakói is. A szomszédos falvakból így sokan írták ide gyermekeiket, ennek folytán az V–VII. osztályokban különösen felduzzadt a tanulói létszám. A tantestület mindent megtett, hogy a hozzá fűzött reményeket valóra váltsa.

Az Orosházi Evangélikus Általános Iskola jelentős mértékben járult hozzá a gyermekek eredményes továbbtanulásához és szerencsés pályaválasztásához. Az igazgató: *Frenyó László* nagy hivatástudattal végezte szervező-oktató munkáját, sőt az iskola anyagi helyzetét is igyekezett megerősíteni. A változékony politikai helyzet azonban nem sok időt adott a kifejlődésre. 1948-ban megtörtént az iskolák államosítása. (A szépen szerveződő intézmény a 2. sz. Állami Ált. Isk. lett.) Frenyó László igazgatót a Szenes úti, majd a Göbölhajtó úti iskolába helyezték. Innen pályázta meg a Szentesi Közgazdasági Szakközépiskola igazgatóhelyettesi állását, s ott tanított nyugdíjazásáig.

AZ ÚJRAKEZDÉS A MAI EVANGÉLIKUS ISKOLA

A demokratikus rendszer kifejlődésével az egyházak fokozatosan visszakapják iskoláikat. Bölcs dolog volt az ev. egyházközség vezetőségétől, hogy beleegyezett a körzetekben lévő iskolák és az ún. 2. számú Általános Iskola modern épületének a cseréjébe. Az egyház anyagi helyzetét ismerve, nem tudta volna kijavítani mindegyik régi iskolaépületét. Az új iskolának jóval kisebb lesz a fenntartási költsége.

Új fény gyúlt ki az egyház életében, ígéretes fény. Ha az elköltözött ősök áldozatkészsége egykor lehetővé tette, hogy a maguk erejéből felépítsék az erős és szép barokk templomot és a tíz iskolát, mely mint messze világító fény utat mutatott a kulturálódás útján, úgy a most kigyulladt fény is erősíti majd az egyház és az egyházi nevelés valláserkölcsei, társadalmi súlyát és erejét. Jelenleg még a két alsó osztály működik nagy elhivatottságot érző nevelők irányításával.

Az új iskola szervezete:

Lelkész-igazgató: Győri Gábor,
Iskolaigazgató: Jantos Istvánné Csepregi Ilona,
Igazgatóhelyettesek: Nagy Sándorné Keller Klára
Papp Dezsőné Varjú Ida.

Beosztott nevelők:

Délelőttös

I. a. Ujj Mária

I. b. Dérné Csepregi Klára

Osztálylétszám: 41.

Délutános

Ravaszné Horváth Mariann

Győri Gáborné

II. a. Musztafáné Horváth Györgyi
II. b. Maczkóné Makula Margit
Osztálylétszám: 50

Benkőné Berta Tünde
Gombkötőné Katona Ildikó.

Jó lenne, ha a város önkormányzata a régi evang. iskolákat kellő felújítással a többi iskolához csatolva ismét oktatási célokra hasznosítaná (esetleg más irányú művelődési célokra), márcsak azért is, hogy mint múltidéző emlékek maradjanak fenn az utókor számára. 50 év távlatából is úgy látjuk: az alsó tagozatú osztályok elkülönítése (egy épület–egy osztály) roppant jó nevelési megoldásnak bizonyult: családias légkört biztosított, megszüntette az udvarok zsúfoltságát, csökkentette a balesetek számát, sőt még egészséges lakást is nyújtott az általában kis-pénzű pedagógusok számára is. Tanúságtevők ezek a régi falak: azt hirdetik az utókor embereinek: legyenek olyan kemények és határozottak, mint a 250 éve bevándorolt és itt letelepedett ősök voltak.

Felhasznált irodalom:

Szentkereszty Tivadar: Békés vármegye népoktatásának története, Körösvidék Rt. Békéscsaba, 1932.

Az Orosházi Evangélikus Egyház irattára, jegyzőkönyvei

Frenyó László: Az Orosházi Evangélikus Általános Iskola évkönyve 1947–48.

Veres József: Orosháza történeti és statisztikai

adatok alapján 1886. 3. kiadás. Békéscsaba, 1987.

Balassa Pál: Orosháza legelső évszázadának krónikája 1744–1844. 2. kiadás; Orosháza 1934.

Orosháza története és néprajza. Szerk.: *Nagy Gyula*. I. k. Orosháza, 1965. 761–936 ill. 699–744. (*Elek László* fejezetei.)